

BESZÁMOLÓK SZEMLEK REFERÁTUMOK

**A német közművelődési
könyvtárak használati
szabályzata: javaslatok,
dokumentumok, példák**

Die Benutzungsordnung einer Öffentlichen Bibliothek : Formullierungsvorschlag, Materialien, Beispiele / [Erb. von Erika Rossoll]. – Berlin : DBI, 1993. – 59 p. – (Arbeitshilfen / Deutsches Bibliotheksinstitut)
ISBN 3-87068-442-9

A német könyvtári szakirodalomnak évek óta egyik legsűrűbben visszatérő témája: ingyenes legyen-e a közművelődési könyvtárak használata,

vagy díjhoz (díjakhoz) kötött? És ha az utóbbi: mely szolgáltatásokért kérhető díj, s melyekért nem? A könyvtárügy intézményei – a könyvtárosegyesületek, a Német Könyvtári Intézet – jogszabályokra és művelődéspolitikai elvekre hivatkozva az alapszolgáltatások ingyenessége mellett törnek lándzsát, s legfeljebb a beiratkozási díjat tartják megengedhetőnek, a fenntartók nagy része viszont anyagi helyzetére hivatkozva ennél többet kíván: a dokumentumok kölcsönzési díjának bevezetését. A német könyvtárak gyakorlatában minden variánsra bőven van példa: a teljes ingyenességre, a beiratkozási díj szedésére, és a magas kölcsönzési díjra is. Ebben a feszült és jogilag csak formálisan rendezett helyzetben különös jelentősége van a Német Könyvtári Intézet módszertani segédanyagként megjelentetett állásfoglalásának.

A kiadvány (mely könyvtárhasználati mintaszabályzatból, példaként közölt konkrét szabályzatokból, és a jogi kérdéseket tárgyaló segédanyagokból áll) a használat ingyenességéből indul ki. A mintaszabályzat szövege szerint: „A könyvtár használata alapjaiban díjtalan. Díj csak a különleges szolgáltatásokért fizetendő.” A magyarázó rész azonban kifejti, hogy ez a kiindulási pont akkor érvényes, ha a szabályzat közjogi alapokra épül. Alapozhat a magánjogra is, ebben az esetben a díjakat a fenntartó szabadon állapíthatja meg. (A szabályzat első paragrafusában ezért feltétlenül meg kell nevezni az alapul vett jogforrást.)

A kiadvány mintaszövegében és a közölt példákban csak a teljes ingyenességre, illetve a beiratkozási díjra találunk példát, a hagyományos dokumentumokra is kiterjedő kölcsönzési díjas rendszereket a Német Könyvtári Intézet nem veszi tudomásul.

Valójában persze a beiratkozási díj is (a példák között évi 20 DEM szerepel) sérti az ingyenesség elvét. Ezért a könyvtár a használói igazolványt (olvasójegy) jogilag saját tulajdonának tekinti. Elvesztése és pótlása esetén igen sokat kérnek (10 DEM).

Ugyancsak jogszabály biztosítja a korlátlan számú dokumentumhoz való hozzájutás lehetőségét. A kölcsönözhető könyvek számát sem az ajánlott mintaszöveg, sem a konkrét példák nem korlátozzák. (Megemlíti viszont a kiadvány egy esetét, mikor az ellopott olvasójeggyel 73 dokumentumot kölcsönöztek ki, s az ártatlan eredeti tulajdonostól 3286 DEM-et követelt peres úton a könyvtár.)

A példaként szereplő könyvtárak többségében a nem hagyományos dokumentumok (pl. a videokazetták) kölcsönzése is ingyenes. Egyedül Padernbornban kérnek videokazettánként két napra 3 DEM-et. Az artotékák műtárgyainak kölcsönzési díja 5–10 márka között mozog.

Teljes a szakmai egyetértés abban, hogy a bevétel növekedését elsősorban a késedelmi díjakból kell biztosítani. A videokazetták késedelmes visszahozásáért, a könyvtárhasználói igazolvány elvesztéséért azokban a könyvtárakban is pénzt kérnek, ahol a videokölcsönzés, illetve a beiratkozás egyébként ingyenes. A hagyományos dokumentumok elkésett visszahozásáért kért összeg azonban könyvtáranként változó: 0,50–1,00–2,00 DEM hetente és kötetenként. A legtöbbet Padernbornban kell fizetni: 4 hét után már

12 DEM-et. Elterjedt gyakorlat, hogy a könyvtár küldöncöt küld ki a késlekedő olvasó lakására, ez az olvasónak plusz 10 márkájába kerül.

A kiadvány foglalkozik a könyvtárhasználat mindazon területével, ahol a jogi szabályozottság és a mindennapi könyvtári gyakorlat között összhangot kell teremteni:

- a személyi adatok védelme korlátozza a könyvtár által kérhető adatok körét,
- a személyi adatok számítógépbe viteléhez az olvasó írásos hozzájárulása szükséges,
- a dokumentumok másolhatóságának körét a szerzői jogvédelem korlátozza,
- a könyvtárközi kölcsönzés elvi ingyenessége ütközik a gyakorlatban kialakuló szokásrenddel.

Különösen problematikus a fiatalok könyvtárhasználatának jogi háttere. A törvény a 7–18 éveseket tekinti korlátozott felelősségű kiskorúaknak, a 7 éven aluliakkal a könyvtár nem létesíthet (még szülői jóváhagyással sem) jogi viszonyt. Másrészt: egyesek – művelődéspolitikai cél érdekében – lemondanak az állomány jogi úton való visszaszerzésének lehetőségéről. Ez egyike azoknak a célkonfliktusoknak, melyekben a könyvtáraknak egyénileg kell döntenie. E téren a Német Könyvtári Intézet ajánlása éppoly rugalmas, mint az alapkérdésben: egyes díjak szedése megengedhető ugyan, de csak akkor, ha nem veszélyeztetik a könyvtár általános használatát.

Katsányi Sándor
(Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár)

A kémia és a kémiai technológia történetének bibliográfiája (XVII–XIX. sz.)

A bibliográfia kb. 25 000 tétele a kémia és a kémiai technológia történetének három évszázadnyi irodalmát gyűjti össze. A másodlagos irodalom kívül tartalmazza az elsődleges irodalomról szóló bibliográfiákat, gyűjteményeket, továbbá jelentősebb elsődleges művek fordításait és reprintjeit is.

A *Valentin Wehefritz* szerkesztette háromkötetes mű (munkatárs: *Kováts Zoltán*) sajátos szerkesztésével siet a felhasználó segítségére. Az első kötet két részre oszlik. Először a „tisztá” kémia történetéről szóló műveket találjuk. A viszonylag rövid általános rész után az egyes országok, helyek, majd a XVII., a XVIII., illetve a XIX. század, továbbá az egyes kémiai szakterületek történetét felölelő fejezetek következnek. A kötet második fele a kémiai technológia történetének irodalmát tartalmazza a kötet első felével azonos csoportosításban.

A mű legterjedelmesebb, másfél kötetnyi része a kémia történetének személyiségeiről szóló forrásokat soroló fejezet. A szerkesztők az 1600 után meghalt és az 1865 előtt született vegyészeket vették föl. A technológiatörténet fontos forrásait tárja föl a vegyipari cégek fejezet. Az utolsó fejezet a bibliográfiai források (folyóiratok, kézikönyvek, egyéb művek) rövidítéseit oldja fel.

A bibliográfia a természettudományok, az orvoslás és a műszaki tudományok történetét tárgyaló, 1980-ig megjelent folyóiratok és más források szisztematikus feldolgozása alapján készült. Utalórendszere megkönnyíti az irodalomkutatót. Egyes tételek tartalominformációkkal, illetve annotációkkal egészülnek ki. A fejezetcímek és az annotációk angol nyelvűek, az orosz címek transliterációja ISO-szabványos. A folyóiratokból, gyűjteményekből felvett címeket autopsziával, az